

” Metafora ”kylässä” kuvaa kehittävän arvioinnin lähestymistapaa siten, että olemme vieraina kiinnostuneita siitä, miten uudet opetussuunnitelmat on otettu huomioon esi- ja perusopetuksen arjessa.”

Salla Venäläinen & Jaana Saarinen

OPS-arvioijat kylässä – kehittävää arviointia käytännössä

Salla Venäläinen & Jaana Saarinen

Vuosina 2016–2020 toteutettava esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden toimeenpanon arviointi (OPS-arviointi) kattaa koko koulutuksen ohjausjärjestelmän, jonka tarkoituksena on varmistaa koulutuksen tasa-arvo ja laatu sekä tuottaa hyvät edellytykset oppilaiden kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Keskeistä OPS-arvioinnissa on kehittävän arvioinnin näkökulmasta osallistaa arvioinnin eri hyödynsaajia pohtimaan ja tuomaan esiin, miten esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat¹, niiden valmistelu ja käyttöönotto toimivat strategisina ja pedagogisina opetuksen kehittämisen välineinä. Arvioinnin tavoitteena on tuottaa tietoa, joka hyödyttää sekä valtakunnallisen että paikallisen tason toimijoita sekä tunnistaa opetussuunnitelmien valmistelua ja käyttöönottoa edistäviä ja estäviä tekijöitä.

Tässä artikkelissa tarkastelemme, miten kehittävän arvioinnin eri näkökulmia on hyödynnetty ja arviointitietoa tuotettu OPS-arvioinnin esiopetusyksikkö- ja kouluvierailuilla yhdessä eri toimijoiden kanssa. Artikkelissa pohditaan, miten vierailut toimivat vuorovaikutteisena arviointimenetelmänä. Vierailuiden aikana toimijoiden kanssa keskustellaan nykykäytännöistä ja suunnataan tavoitteita kohti tulevaa. Opetussuunnitelman valmistelu ja käyttöönotto ovat luonteeltaan prosessimaisia, ja vierailuiden aikana on mahdollista yhdessä tarkastella, miten prosessi on sujunut ja missä vaiheessa ollaan.

Kehittävä arviointi OPS-hankkeessa

Nelivuotisen OPS-arviointihankkeen aikana luodaan yhdessä hyödynsaajien kanssa kokonaisvaltainen kuva esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvistä prosesseista sekä sisällöllisten tavoitteiden toteutu-

¹ Vierailukohteissa opettajat puhuivat yleisesti opetussuunnitelmista. Käsitettä opetussuunnitelma käytämme tässä artikkelissa väljästi tarkoittamaan esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteita sekä paikallisia opetussuunnitelmia.

misesta. Kehittävän arvioinnin näkökulmasta keskeistä on, että arviointi on myös mukautunut kohteen tarpeisiin eikä kiinnity vain etukäteen asetettujen tavoitteiden tarkasteluun (Atjonen 2015, 158–161). Arviointitiedon hyödyntämisen ja toiminnan parantamisen kannalta keskeistä on arvioinnin kohteiden, edunsaajien ja sidosryhmien osallistaminen arviointiprosessiin aina tavoitteenasettelusta tulostulkintoihin saakka. Kehittävän arvioinnin periaatteiden mukaisesti arviointitietoa tuotetaan jo itse prosessin aikana ja aineistoja hankitaan soveltamalla tai yhdistämällä erilaisia tiedon tuottamisen menetelmiä. (Katso esim. Atjonen 2014, 213, 219–220; Patton 1997, 21–24, 88; Patton 2011, 256–258.) Aineistojen hankinnassa käytetään haastatteluja, havainnointia, kyselyitä ja ryhmäkeskusteluja, ja arvioinnin tuloksia tulkitaan yhdessä arviointiryhmän² kanssa sekä järjestämällä arviointipaneeleja. Paikallisten opetussuunnitelmien laadintaa tarkastellaan yhteisöllisinä oppimisen prosesseina, jotka osaltaan tukevat pedagogista kehittämistä ja toimintakulttuurin muutoksia.

OPS-arviointi on prosessi, jossa tulosten käyttöä on mietitty alusta saakka yhdessä arviointitiedon hyödynsaajien kanssa. Hankkeen ensimmäisen, toisen ja kolmannen vaiheen kyselylomakkeilla kerätyn arviointitiedon avulla selvitetään opetussuunnitelmien valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvien prosessien toimivuutta sekä opetussuunnitelmien tavoitteiden saavuttamista. Hankkeen toisessa ja kolmannessa vaiheessa tätä aineistoa tulkitaan arviointivierailuilla yhdessä esiopetusyksiköiden ja koulun toimijoiden kanssa. Lisäksi pyritään luomaan yhteistä ymmärrystä paikallisten OPS-prosessien sujumisesta sekä OPS-asiakirjojen sisällöllisten tavoitteiden toteutumista edistävistä ja estävistä tekijöistä.

Kokemuksia koulu- ja esiopetusyksikkövierailuilta

OPS-arvioinnin esiopetusyksikkö- ja kouluvierailuilla arvioinnin kohteina olivat oppimiskäsitys ja laaja-alainen osaaminen. Lisäksi tavoitteena oli lisätä ymmärrystä opetussuunnitelmien valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvistä onnistumisista ja pulmista. Arviointivierailujen kohteiden valinnassa otettiin huomioon kontekstuaaliset tekijät: kutsuimme itsemme kylään eri puolille Suomea pieniin ja suuriin, maaseudun ja kaupunkien sekä suomen- ja ruotsinkielisiin kouluihin ja esiopetusyksiköihin. Arviointivierailujen lähtökohtana oli ajatus siitä, että arvioijat ovat rinnalla kulkijoita ja luovat yhteisen keskustelun tilan. Karvin asiantuntijoiden lisäksi vierailuille osallistui mahdollisuuksien mukaan aina joku arviointiryhmän jäsenistä.

Esiopetusyksiköt ja koulut saivat suunnitella vierailupäivän ohjelman aikatauluineen. Sisällöllisenä toiveena esitimme, että olemme kiinnostuneita oppimiskäsityksestä ja laaja-alaisesta osaamisesta sekä opetussuunnitelman valmisteluun ja käyttöönottoon liittyvistä teemoista. Lisäksi olimme toivoneet, että haluaisimme keskustella

² OPS-arvioinnin toteuttamisen tukena toimii kuusihenkinen arviointiryhmä, jonka jäsenet tuntevat koulutuksen ohjausjärjestelmää valtakunnallisella ja paikallisella tasolla.

erikseen opettajien ja yksikön ja/tai koulun johdon kanssa sekä seurata oppimistilanteita. Itse valmistauduimme vierailuihin käymällä läpi esi- ja perusopetuksen asiakirjat ja poimimalla niistä keskeiset tavoitteet, jotka liittyvät edellä mainittuihin teemoihin. Jäsensimme teemojen tavoitteet käsittekarttojen muotoon, jotta osaisimme luokitella keskusteluissa esiin nousseita keskeisiä näkökulmia. Lisäksi perehdyimme paikallisiin opetussuunnitelmiin sekä niissä esiintyviin teemoihimme liittyviin paikallisiin painotuksiin. Ennen vierailua esiopetusyksikköjen ja koulujen opettajat saivat vastataksaan sähköisen kyselyn, jolloin jokaisella heistä oli mahdollisuus osallistua arviointiin.

Vierailuilla keskustelimme opettajien, rehtoreiden ja päiväkodin johtajien kanssa opetussuunnitelmien käyttöönottoon liittyvistä onnistumistumista ja haasteista sekä kävimme havainnoimassa erilaisia oppimistilanteita. Yhdessä koulujen ja esiopetusyksiköiden toimijoiden kanssa pohdimme seuraavia kehittävän arvioinnin näkökulmasta keskeisiä kysymyksiä: Missä olemme nyt? Missä haluaisimme olla tulevaisuudessa? Miten pääsemme sinne? Miten tiedämme olevamme siellä? (Atjonen 2015, 111–113.)

Vierailujen aikana kuulimme, miten opetussuunnitelmat oli valmisteltu ja otettu käyttöön ja miten opettajia, oppilaita, lapsia ja koteja oli osallistettu prosessin eri vaiheissa. Yhdessä keskusteltiin toimintakulttuurin muutoksista ja siitä, missä vaiheessa opetussuunnitelman käyttöönotossa ollaan ja millaisia ratkaisuja oli paikallisesti tehty sen tavoitteiden mukaisen toiminnan toteuttamiseksi. Näissä keskusteluissa painotettiin laaja-alaista osaamista ja oppimiskäsitystä sekä niihin liittyvien tavoitteiden saavuttamista, kuten lasten ja oppilaiden aktiivista toimijuutta. Keskustelimme myös niistä mahdollisuuksista ja esteistä, joita opetussuunnitelman tavoitteiden mukaiseen toimintaan liittyy, sekä siitä, miltä tulevaisuus näyttää tavoitteiden toteutumisen kannalta. Opettajat, johtajat ja rehtorit pohtivat, miten havaittuja pulmia ratkaistaan ja miten tavoitteiden toteutumista edistäviä tekijöitä vahvistetaan.

Arviointivierailujen keskusteluissa esiin nousseista aiheista yksi oli esimerkiksi oppivan yhteisön ajatus, joka on uusien esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden toimintakulttuurin ytimenä ja jossa painotetaan yhdessä tekemistä ja osallisuuden kokemusta yhteisöllisyyden ja oppimisen vahvistajina (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 26–29; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 22–23). Vierailuilla pohdittiin koulun ja/tai päiväkodin johdon, opettajien, oppilaiden, lasten, kotien ja koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden osallisuutta koulun ja/tai esiopetusyksikön toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen sekä yhteistyön määrää ja laatua. Monissa kouluissa ja yksiköissä yhteistyöhön liittyvät tavoitteet oli tunnistettu, mutta keinoja niihin pääsemiseksi ei vielä ollut löydetty. Syinä liian vähäiseen yhteistyöhön tuntuivat monessa yhteisössä olevan aikapula, suuri työmäärä ja toiminnan rakenteisiin liittyvät seikat. Mukana oli myös kouluja

ja yksiköitä, joissa tiimimäinen yhteistyö ja osallistamisen käytänteet olivat olleet toimivia jo kauan, ja uusi opetussuunnitelma oli vahvistanut näitä toimintamalleja. Toisaalta keskusteluissa tuotiin esiin myös uuden opetussuunnitelman myötä kehiteltäviä yhteistyön käytänteitä (esimerkiksi koko koulun yhdessä toteuttama monialainen oppimiskokonaisuus), jotka oli jo ensimmäisen käyttöönottovuoden aikana koettu liian kuormittaviksi, ja uusia suuntia pohdittiin.

Vierailupäivänä toimijat toivat keskusteluissa esiin itsearviointin kautta nousseita teemoja, joita reflektotiin yhdessä. Arvioijien³ rooli keskusteluissa oli monessa tapauksessa korostaa, että opetussuunnitelman käyttöönotto on, valmistelun lisäksi, prosessi, jossa välillä joudutaan palaamaan valmisteluvaiheen prosesseihin tai keskusteluihin (esim. arvokeskusteluihin). Keskeistä on oppia tunnistamaan koko koulun tai esiopetusyksikön kannalta toimivia ja toimimattomia käytänteitä ja tuomaan ne esiin, jotta kehittäminen ja mahdollinen suunnan muutos ovat mahdollisia.

Pohdinta

Arviointivierailuilla opettajien sekä esiopetusyksikön ja koulun johdon ryhmäkeskustelut mahdollistivat osallistujien yhteisen dialogisen ja reflektoinnin tilan, jossa arviointiasiantuntijat olivat keskustelun fasilitaattoreita. Arvioijien näkökulmasta uuteen ja tuntemattomaan kouluun meneminen oli aina jännittävää. Metafora ”kylässä” kuvaa kehittävän arvioinnin lähestymistapaa siten, että olemme vieraina kiinnostuneita siitä, miten uudet opetussuunnitelmat on otettu huomioon esi- ja perusopetuksen arjessa. Keskeistä oli luoda luottamuksellinen keskusteluympäristö ilman, että meidät koettaisiin ”tarkastajina”. Luottamusta lisäsi myös se, että me ymmärrämme oikeasti heidän arkeen ja ”puhumme samaa kieltä”. Yhteisissä keskusteluissa oli työnohjauksellisia elementtejä.

Me puolestamme saimme arvokasta tietoa esiopetusyksiköiden ja koulujen opetussuunnitelmien toimeenpanosta. Kehittävän arvioinnin ideoiden ja lähestymistapojen mukaan toteutettu arviointiaineiston tuottaminen yhdessä kentän toimijoiden kanssa tarjosi tilaisuuden syventää ymmärrystä niistä haasteista ja mahdollisuuksista, joita uudet opetussuunnitelmat ovat esi- ja perusopetuksen kentälle tuoneet.

---

³ Arvioijilla tarkoitetaan tässä vierailuille osallistuneita Karvin asiantuntijoita ja OPS-arvioinnin arviointiryhmän jäseniä.

Lähteet

- Atjonen, P. 2014. Kehittävän arvioinnin periaatteiden ilmeneminen opetus- ja kasvatustalouden arviointiraporteissa vuosina 2005–2012. *Kasvatus* 45(3), 212–227.
- Atjonen, P. 2015. *Kehittävä arviointi kasvatustaloudella*. Joensuu: Kirjokansi.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2016:1. Tampere: Opetushallitus.
- Patton, M. Q. 1997. *Utilization-Focused Evaluation. The New Century Text*. California: Thousand Oaks.
- Patton, M. Q. 2011. *Developmental Evaluation. Applying Complexity Concepts to Enhance Innovation and Use*. New York: The Guilford Press.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallituksen määräykset ja ohjeet 2014:96. Tampere: Opetushallitus.